

RĂSPÎNTIA CEA MARE

Teatrul Mic

Data premierei : 26 noiembrie 1974.
Regia : D. D. NELEANU. Scenografia :
ADRIANA LEONESCU.

Distribuția : GH. IONESCU-GION (Florea) ; LEOPOLDINA BALĂNUȚĂ (Alexandra) ; MITICĂ POPESCU (Andrei) ; MIHAI DINVALE (Mircea) ; VASILE NIȚULESCU (ION) ; JANA GOREA (Anica) ; ALEXANDRU D. LUNGU (Panait Ungureanu) ; ION COSMA (Petru al Vădanel).

Paradoxal, soarta pieselor în arena teatrului seamănă uneori cu soarta valorilor de bursă : toată lumea aleargă după investiții „sigure”, supralicitează titlurile bine cotate, provocându-le astfel, printr-o misterioasă răsturnare a cursului, devalorizarea, în vreme ce plasamente care ar merita interes pot rămâne multă vreme ignorate... Numai așa se explică faptul că o piesă ca *Răspîntia cea mare* de Victor Ion Popa — cu excepția montării de la Birlad, care n-a izbutit s-o impună opiniei publice — a putut fi lăsată deoparte vreme de *nouă ani* de la publicarea ei în revista „Teatrul”, deși absolut toți directorii de teatre, regizorii, secretarii literari, și destui actori, prospectează neconștient dramaturgia românească. Așa încît gestul Teatrului Mic echivalează cu o redescoperire.

Răspîntia cea mare e o piesă de tinerețe, scrisă cu jumătate de secol în urmă. În construcția ei simetrică se simte încă stîngăcia dramaturgului debutant ; conflictul ideilor și principiilor morale e plasat în prim-plan și îi ocupă în asemenea măsură atenția, încît îi sacrifică nuanțe psihologice, detaliul, și mai cu seamă tranziția, gradația. Subiectul însuși — experiența tragică și eroică a atitudinii patriotice, sub ocupația inamică, în timpul primului război mondial — ar putea părea astăzi desuet, în perspectiva unor experiențe istorice altcum tragice și altcum complicate. Surprinzător, poate, în raport cu toate acestea, piesa e vie și puternică, își dezvăluie o neobișnuită capacitate de a topi, în anecdota simplă, permanențele și esențialul.

Acțiunea se petrece la conacul unui mic proprietar rural, în zilele ruperii frontului și în lunile următoare, sub ocupație. Stăpînul casei, hrănit cu idei europene, deprins să peroreze despre efectul binefăcător al ordinii și civilizației germane, resimte deodată, brutil, umilînța celui înrobît în propria sa țară, în propria sa casă, realizează ce prăpastie se deschide între discursurile abstracte dinainte și realitatea de fiecare clipă a unei existențe îngenuncheate ; dar nu are puterea de a-și înfrînge oroarea de violență și a acționa în rezistența populară, așa cum o fac, firesc, țaranii din sat și argații, care reinventă spontan eterna luptă de partizani, retrași în munți, prin păduri. Cîtă vreme își știe cei doi fii pe front, ofițeri, fragilul său echilibru psihic se menține ; dar întoarcerea mezinului, fugit din prizonierat, istovit, demoralizat, refuzînd atît să se întoarcă la regiment, cît și să se alătore țaranilor, dezlănțuie drama ; rusecările și chinul neputinței îi sînt amplificate de vina de a avea un copil dezertor. Într-un final precipitat de ciocnirea cu o patrulă nemțească, băiatul se va regăsi într-un ultim act hotărît alături de partizani, înainte de a fi împușcat, în vreme ce tatăl, descătușat într-o clipă de nebulie, îl va sugruma pe primarul ticălos, vîndut ocupantului.

Puține texte dramatice izbutesc această dublă performanță, de a fixa timpul dramei și totodată de a-l învinge ; dar *Răspîntia cea mare* vine de departe, din marea literatură românească inspirată de cel mai curat și mai autentic sentiment patriotic. Personajele trăiesc acest sentiment la nivelul existenței lor individuale concrete, nu-l despart în nici un fel de demnitatea lor personală. Se poate spune că fibra conștiinței naționale de români e vitală în structura lor sufletească.

Sinceritatea și pateticul acestei dimensiuni spirituale rup zăgăzul emoției ; e aici un sunet grav, pur, ce nu poate fi contrafăcut. Tulburători sînt, în mod special, eroii-țărani, atît de senini, de împăcați cu ei înșiși, ireductibili în hotărîrea lor justițiară ; fără complicațiile și fără șovăielile celor trecuți

Gh. Ionescu-Gion (Florea)
și Leopoldina Bălănuță
(Alexandra)

Gh. Ionescu-Gion (Florea),
Ion Cosma (Petru al Vă-
danei), Alexandru D.
Lungu (Panait Ungurea-
nu) și Vasile Nițulescu
(Ion)

prin școli și educați de mediu mic-burghez cu moralismul său riguros, ei pășesc de-a dreptul spre țintă, călăuziți parcă de o cunoaștere ancestrală a binelui și a răului, a dreptății și a nedreptății.

Nu știu în ce măsură alegerea piesei i se datorește exclusiv regizorului D. D. Neleanu; dar e echitabil ca, în aceeași măsură în care punem în sarcina directorului de scenă erorile și cusururile spectacolelor, să-i atribuim și meritele, atunci când sint. De altfel, ce frumoasă, echilibrată și generoasă e maturitatea profesională a acestui regizor, care-și consacră efortul în exclusivitate unor piese cu foarte înaltă miză artistică (în ultimii ani, pe „fișa“ lui s-au înscris Ibsen și Miller), și care știe două dintre lucrurile fundamentale în meseria lui: să citească o piesă și să-i alcătuiască distribuția.

Aceste simple calități fundamentale sint cele care fac din montarea *Răspintiei* un spectacol ca-n vremile de aur ale Teatrului Mic: un spectacol care *se ascultă* într-o liniște de biserică și în care spectatorul își investeste emoția, cu certitudinea că participă la un act de atitudine intelectuală.

Cred că actorii se simt bine în decorul și în costumele concepute de Adriana Leonescu; scenografa valorifică aici, cu știutul ei bun-gust, tradiționalul în arhitectură și în ambianță. Odaia largă, cu mobile puține și sobre, cu lucruri țesute și brodate de mina femeilor, hainele austere, de o noblețe clasică, refac un univers patriarhal, de o înduioșătoare transparență, în care interpretarea se instalează parcă de la sine în nota cea mai justă. O înfăptuire deosebită, de care, în exercițiul curent al cronicii, avem prea rar parte, produce omogenitatea echipei de interpreți, acordul ei lăuntric. Pînă la rolurile de plau secund, pînă la aparițiile episodice. Ion Cosma, soldatul a cărui masivitate de plumb trece prin toate obstacolele, prin apă și prin foc, întorcîndu-se mereu la datorie, deși în miezul ființei lui ascunde o rană de nevîndecat, pare un personaj coborît din paginile lui Rebreanu. Deși-i revin trei momente de creionare cam liniară a ticăloșiei colaboraționistului de cea mai joasă speță, Alexandru D. Lungu realizează o nuanțată compoziție de linguseală, impertinență, lașitate și viclenie; debitul precipitat, privirea piezișă, gesturile dezordonate dau insului veridicitatea portretului după natură. O femeie inimoasă, aprigă la vorbă, cu mîini harnice și suflet tare schițează, cu intuiția sigură a mentalității mediului, Jana Gorea. În unica scenă ce-i revine, Mitică Popescu aduce un fel de a fi convingător, o vibrație discretă, reținută; acest (încă) tînăr actor (în persoana căruia Teatrul Mic a făcut o achiziție strălucită, și, sper, din ce în ce mai valorificată) știe să asculte, să primească „unda de șoc“ a stării partenerului. Deși la rîndul său bine distribuit și avînd cîteva atuuri certe pentru rolul dificil al ofițerului ambuscat, Mihai Dinvale nu s-a găsit deocamdată pe de-a întregul; conturul inter-

pretării e corect, dar nu e căptușit cu acea arzătoare sinceritate așteptată și cerută de text. Nu e imposibil ca întîlnirea cu parteneri de joc atît de iluștri să-l fi crispat, blocîndu-i puțina experiență scenică; în acest caz, rodajul va rezolva problema.

Undeva foarte sus, dincolo de cota profesionalismului, acolo unde meseria a devenit demult a doua natură, și reapare iarăși la suprafață adevărul-unicat al marii personalități artistice, cu temperamentul și reacțiile sale distinctivă, stau Leopoldina Bălănuță, Gh. Ionescu-Gion și Vasile Nițulescu.

Leopoldina Bălănuță, într-un rol din familia marilor izbînzii ale carierei ei (o femeie, mamă a doi ostași, care, trecînd prin spaimă și suferință, accede la echilibru și-și redescoperă forța, odată cu dobîndirea unei clare conștiințe a datoriei), izbutește, cu o extraordinară radiație, să imbine asprime și blîndețe, intransigență și capacitate de a înțelege și ierta. Lecția de demnitate pe care, cu durere și delicatețe, o dă soțului prăbușit, are densitatea marilor partituri tragice.

Gh. Ionescu-Gion a găsit în text substanța umană și filozofică în stare să-i incite în mod ideal combustia creatoare; la început cu un calm aparent sub care se simt nervii înțînși ca niște strune amenințînd să plesnească, apoi răsucindu-și într-o suferință pentru care trupul e prea firav, golit, surpat, tremurînd de frigul lăuntric al nehotărîrii și ars de rușine, personajul vorbește tot timpul doar cu sine, deși strigă către toți ceilalți. În prăbușirea lui, actorul sintetizează deruta unui tip de civilizație; jocul său are acel caracter magistral ce luminează ideea în toate semnificațiile ei.

Nu știu ce să mai spun despre Vasile Nițulescu: în stagiunea aceasta, el pare în stare să umble pe ape, purtat de un soi de sfinjenie inocentă. După „une si longue absence“..., talentul lui erupe azi cu o bogăție ce desfide inventarul nostru de elogii... Nu compune, nu interpretează, nu joacă, ci *este* acolo, argat bătrîn și blajin, liniștit ca pămîntul — pămînt în care fierbe, neștiut, un vulcan —, cu umorul lui sfătos, de dincolo de crimă și de pedeapsă. Poate că — după *Cu cărțile pe față*, după *Matca*, după *Răspintia*, după... o mare surpriză, pe care n-o divulg încă — o să proclamăm acest an „Anul Vasile Nițulescu“ în teatrul românesc...

Ileana Popovici

P.S. Semnalez o excelentă inițiativă a secretariatului literar, de natură să creeze în jurul spectacolului hallo-ul faptului de cultură de dimensiuni mai ample, tînzînd spre prezentarea cuprinzătoare a personalității polyvalente a lui Victor Ion Popa: în supliment la caietul-program se publică un caietel cuprinzînd 24 de caricaturi semnate de cel ce a fost prozator, poet, dramaturg, regizor, animator de echipă teatrală, gazetar și grafician.